Stručni rad

ČITANJE SREDNJOŠKOLACA U DIGITALNOM DOBU

Katja Kržičnik Žekš

Šolski center Novo mesto

Sažetak

Digitalno okruženje iz temelja je promijenilo čitateljske navike srednjoškolaca. Zbog prevladavanja kratkih, lako dostupnih i vizualno privlačnih digitalnih sadržaja mladi sve više napuštaju čitanje knjiga, ali i drugih tradicionalnih tekstova. To se jasno odražava na njihovu usredotočenost, razumijevanje zahtjevnijih tekstova i motivaciju za čitanje. Važnu ulogu u poticanju čitanja ima nastavnik koji stvaranjem poticajnoga nastavnog okruženja, povezivanjem književnosti s aktualnim društvenim temama, promišljenom primjenom digitalnih alata te uključivanjem učenika u raspravu o pročitanome jača njihovu unutarnju motivaciju za čitanje. Unatoč izazovima koje donosi digitalno doba, kvalitetno čitanje i dalje ostaje jedan od najvažnijih načina razvoja jezične kompetencije, kritičkog mišljenja, kulturne svijesti i sposobnosti argumentiranoga prosuđivanja informacija. Stoga je sustavno razvijanje čitateljskih navika važna zadaća suvremene škole i nezaobilazan dio nastave književnosti.

Ključne riječi: čitanje, srednjoškolci, čitalačka pismenost, strategije, digitalno okruženje

1. Uvod

Čitanje je jedna od temeljnih kompetencija koja uvelike utječe na uspješnost pojedinca u školskom okruženju, a kasnije i na drugim područjima života. Međutim, nastavnici koji poučavaju književnost iz godine u godinu sve se češće susreću sa smanjenom motivacijom učenika za čitanje. Srednjoškolci su u velikoj mjeri uključeni u digitalno okruženje u kojem prevladavaju kratki, lako dostupni i vizualno privlačni sadržaji, što značajno utječe na njihove čitalačke navike, koncentraciju i odnos prema književnim i neknjiževnim tekstovima.

Posljednjih godina nastavnici također primjećuju promjene u načinu na koji srednjoškolci čitaju. Većina mladih znatan dio slobodnog vremena provodi na društvenim mrežama, gdje prevladavaju kratke objave, videosadržaji i vizualne informacije. Takvo okruženje potiče brzo prelaženje s jednog sadržaja na drugi te često smanjuje spremnost za usredotočeno čitanje duljih tekstova. Stoga nastavnici sve češće uočavaju da učenici teže održavaju pozornost tijekom čitanja književnih djela, rjeđe ustraju u čitanju zahtjevnijih tekstova te umjesto samostalnog čitanja sve češće posežu za kratkim sažetcima, najčešće uz pomoć umjetne inteligencije.

2. Čitalačka pismenost

Slovenska *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030* (Nacionalna strategija za razvoj čitalačke pismenosti za razdoblje 2019. – 2030.) naglašava da je razvoj čitalačke pismenosti zajednička odgovornost cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava te da škole učenicima trebaju omogućiti razvoj čitalačkih navika koje će podupirati cjeloživotno učenje [1]. Čitalačka pismenost stoga je mnogo više od cilja nastave; ona predstavlja temelj uspješnog učenja u svim nastavnim predmetima te značajno pridonosi osobnom razvoju pojedinca. Slične zaključke potvrđuju i međunarodna istraživanja. Rezultati istraživanja PISA 2022 pokazuju da se prosječna razina čitalačke pismenosti petnaestogodišnjaka u mnogim državama smanjila u odnosu na prethodne istraživačke cikluse [2]. OECD upozorava da je, uz posljedice pandemije, jedan od važnijih čimbenika i promjena čitalačkih navika mladih, koji sve više vremena posvećuju digitalnim sadržajima, a sve manje dobrovoljnom čitanju knjiga [3].

3. Utjecaj društvenih mreža i digitalnih medija

Digitalizacija je tijekom posljednja dva desetljeća značajno promijenila način pristupa informacijama te pogled na čitanje i učenje. Mladi danas odrastaju u okruženju u kojem informacije ponajprije primaju preko pametnih telefona i digitalnih platformi. Društvene mreže, poput Instagrama, TikToka, Snapchata i YouTubea, nude sadržaje koji su kratki, vizualno privlačni, obogaćeni različitim efektima i prilagođeni brzom načinu praćenja. Takvi sadržaji omogućuju brzo dolaženje do informacija, ali istodobno utječu i na oblikovanje čitalačkih navika. Današnji srednjoškolci nisu generacija koja ne čita, nego generacija koja čita na drukčiji način. Svakodnevno pročitaju velik broj digitalnih poruka, objava, komentara i internetskih vijesti, no pritom je uglavnom riječ o fragmentiranom čitanju tijekom kojega često prelaze s jednog sadržaja na drugi. Takav način primanja informacija smanjuje potrebu za dubljim razumijevanjem duljih tekstova i otežava razvoj sposobnosti dugotrajnije usredotočenosti.

Na slične promjene upućuju i rezultati istraživanja PISA 2022. OECD navodi da se razina čitalačke pismenosti petnaestogodišnjaka nakon 2018. godine osjetno smanjila u mnogim državama. Iako istraživanje taj trend ne pripisuje samo jednom uzroku, ističe smanjenje dobrovoljnog čitanja te promjene u načinu provođenja slobodnog vremena. Mladi znatno više vremena posvećuju digitalnim aktivnostima nego čitanju knjiga ili duljih tekstova, što se odražava na razvoj čitalačkih kompetencija [3].

Slični zaključci mogu se pronaći i u Sloveniji. *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti* naglašava da se kvalitetna čitalačka pismenost razvija isključivo redovitim i raznovrsnim čitanjem te da odgojno-obrazovne ustanove trebaju sustavno stvarati uvjete za razvoj pozitivnog odnosa prema čitanju [1]. Strategija također ističe da je čitanje važno ne samo zbog uspjeha u nastavi nego i zbog razvoja kritičkog mišljenja te sposobnosti argumentiranog iznošenja mišljenja o pročitanome.

4. Strategije za poticanje motivacije za čitanje

Budući da motivacija značajno utječe na uspješnost čitanja, važno je da nastavnik osmišljava aktivnosti koje učenicima omogućuju pozitivna čitateljska iskustva. Sonja Pečjak ističe da mladi prije svega žele razgovarati o pročitanom tekstu, a ne samo prepričavati njegov sadržaj [4]. Uloga nastavnika književnosti danas se stoga mijenja. Njegova zadaća više nije samo prenošenje književnih sadržaja i provjeravanje pročitanih djela, nego ponajprije stvaranje poticajnog okruženja u kojem učenici razvijaju pozitivan odnos prema čitanju, razumiju važnost književnosti i postupno razvijaju sposobnost dubinskoga čitanja. To zahtijeva promišljeno povezivanje

tradicionalnih pristupa čitanju sa suvremenim digitalnim okruženjem u kojem srednjoškolci odrastaju.

Jedna od učinkovitih strategija za poticanje interesa za čitanje jest povezivanje književnosti s aktualnim društvenim temama. Učenici lakše uspostavljaju odnos prema književnom djelu kada prepoznaju njegovu povezanost s vlastitim iskustvima ili suvremenim društvenim pitanjima. Rasprava o etičkim dvojbama ili međuljudskim odnosima omogućuje da književnost postane polazište za kritičko promišljanje i živu raspravu u razredu, a ne samo sadržaj koji treba reproducirati tijekom provjere znanja. Važan čimbenik motivacije jest i mogućnost izbora. Kada nastavnik učenicima omogući izbor između više književnih djela, oni češće razvijaju osjećaj aktivnog sudjelovanja u oblikovanju nastavnog procesa, što pozitivno utječe na njihov odnos prema čitanju. Digitalni alati pritom mogu biti vrijedan dio nastavnog procesa. Učenici mogu izraditi prikaz knjige u obliku kratkog videozapisa, *podcasta* ili digitalnog postera, osmisliti profil književnog lika na društvenoj mreži ili pripremiti raspravu o književnom djelu u virtualnoj učionici. Jedna od mogućnosti jest i uvođenje kraćih čitateljskih aktivnosti. Uz obveznu lektiru nastavnik može planirati desetominutno samostalno čitanje na početku nastavnog sata, nakon čega slijede kratki refleksivni zapisi ili razgovor o pročitanome. Takve aktivnosti postupno oblikuju čitateljske navike i smanjuju otpor prema čitanju duljih tekstova.

U svemu tome važnu ulogu ima i nastavnik kao čitateljski uzor. Učenici lakše razvijaju pozitivan odnos prema knjigama i čitanju kada nastavnik pokazuje vlastiti interes za čitanje, predstavlja suvremena književna djela, dijeli vlastita čitateljska iskustva te potiče otvorenu raspravu o različitim interpretacijama književnog teksta, neovisno o tome jesu li one pozitivne ili kritičke. Na taj način čitanje postaje zajednička aktivnost u kojoj učenici uče argumentirano iznositi vlastita stajališta, ali i uvažavati mišljenja drugih.

5. Zaključak

Digitalno doba značajno je promijenilo način na koji mladi dolaze do informacija i čitaju različite tekstove, zbog čega prevladavanje kratkih digitalnih sadržaja predstavlja velik izazov za razvoj dubinskoga čitanja. Želimo li mlade potaknuti da uzmu knjigu u ruke i prepuste se njezinu bogatom svijetu, potrebno je promišljeno u nastavni proces uključivati metode koje će ih potaknuti da na trenutak odlože zaslone i možda posjete knjižnicu. Nastavnici materinskoga jezika i književnosti pritom imaju važnu ulogu. Na njima je da mladima približe čitanje kao vrijedno osobno iskustvo, priliku za proširivanje opće kulture i znanja te kao prostor za razvijanje mašte i kreativnosti, čak i u vremenu brzih digitalnih promjena.

6. Popis literature

[1.] Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030. URL: https://www.zrss.si/pdf/strategija_bralna_pismenost.pdf (6.7.2026)

[2.] PISA 2022. URL: https://www.pei.si/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022_prvi-rezultati.pdf (7.7.2026)

[3.] PISA 2022 Results (Volume I). URL: https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i_53f23881-en.html (7.7.2026)

[4.] Sonja Pečjak: Razvoj bralne pismenosti v srednji šoli: Kaj še lahko naredimo? URL: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/11/Pecjak-1.pdf (7.7.2026)